

“Перун”, 2003. – С. с.386, 1087. 15. Богданова Е.Л. Информационный маркетинг: Учеб. пособие.– Санкт-Петербург, 2000.. 8. 16. Информационные технологии в маркетинге: Учебник для вузов / Г.А. Титоренко, Г.Л. Макарова, Д.М. Дайитбегов и др.; Под ред. проф.. Г.А. Титоренко. – М., 2000.

УДК 336.02: 662.323

Н.І. Бегін

ДАТ “Чорноморнафтогаз”, м. Сімферополь

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ НАФТОГАЗОВИДОБУВАННЯ

© Бегін Н.І., 2007

Розглянуто проблемні питання оподаткування нафтогазових підприємств в контексті державної регулятивної політики та необхідності її вдосконалення. Показано, що державні заходи регулювання не сприяють покращанню фінансово-інвестиційного стану нафтогазових підприємств, що створює загрози у їхній діяльності та реалізації державної програми освоєння ресурсів газу та нафти регіону. Запропоновано заходи щодо покращання державного регулювання.

The sensitive issues of the oil and gas enterprises taxation were considered from the point of view of the state regulation policy and the need of its perfection. It is shown that the state measures of adjusting are not instrumental in the improvement of the financially investment state of oil and gas enterprises, which creates the threats of their activity and realization of the government program of mastering of resources of gas and oil in the region. Measures are offered on the improvement of government control.

Постановка проблеми. Оптимальна структура оподаткування є проблемним питанням для багатьох країн світу, а особливо – для України. За умов нестабільної політичної та економічної ситуації в країні виникає потреба у формуванні бюджету з мінімальним дефіцитом, що й підтверджує визначальне значення фіскальної функції оподаткування в Україні. Ця функція повинна мобілізувати грошові ресурси підприємств у вигляді податків в бюджети різних рівнів. Водночас більшість динамічно зростаючих країн світу головною функцією оподаткування вважають регуляторну, яка має забезпечувати передовсім конкурентоспроможність та рівні умови функціонування в країні всіх суб’єктів господарювання. Тому надзвичайно актуальним є науково-практичне обґрунтування раціонального поєднання цих функцій, що й визначає актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми податкового регулювання досліджено у багатьох наукових працях як зарубіжних, так і вітчизняних економістів, серед яких слід назвати І.В. Алексєєва, Б.М. Данилишина, В.С. Загорського, Т.І. Єфименко, Ю.Б. Іванова, О.П. Кириленко, О.О. Лапко, В.С. Міщенко, В.М. Опаріна, О.М. Тіщенко та інших. Однак проблема оподаткування нафтогазових підприємств в Україні, які відіграють значну роль у формуванні дохідної частини бюджету, досліджена недостатньо. З одного боку, це пов’язано з необхідністю вдосконалення системи державного регулювання, з іншого – із відносною закритістю аналітичних матеріалів по галузі, що спричинено тією роллю, що вона відіграє у розвитку економіки держави.

Формулювання цілей статті. Завданням цієї статті було проаналізувати систему оподаткування в умовах трансформаційних процесів в економіці та з позиції реалій в нафтогазовій галузі, а також на засадах використання досвіду інших компаній та чинного законодавства розробити рекомендації щодо вдосконалення системи оподаткування.

Виклад основного матеріалу. Починаючи з 2003 р., значно ускладнилося планування господарсько-фінансової діяльності підприємств нафтогазового комплексу, оскільки надзвичайно

нестабільним є оподаткування в сфері користування надрами. Ухвалення в 2004 р. Закону України “Про рентні платежі за нафту, природний газ та газовий конденсат” не змінило ситуацію, оскільки Законами про бюджет в 2004 – 2006 роках були введені нові норми відрахувань. Невідомо і сьогодні, які чергові зміни будуть внесені Законом України “Про Державний бюджет України на 2007 рік” до відповідних нормативно-правових актів.

Як правило, однозначного трактування проблеми оподаткування в сфері користування надрами немає. Ще в Законі України “Про Державний бюджет України на 2003 рік” статтею 3 передбачалося, що “підприємства, які здійснюють видобуток природного газу та газового конденсату (крім видобутку природного газу та газового конденсату із морських родовищ, який реалізується за регульованими цінами) і нафти, вносять до Державного бюджету України у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, рентну плату за товарний природний газ у розмірі 30,6 гривні за 1.000 куб. метрів, за нафту – у розмірі 160 гривень за 1 тонну і стабільний газовий конденсат – у розмірі 104,04 гривні за 1 тонну. Очевидно, що тут одразу виникало питання: якої ж вуглеводневої сировини стосується слово “**який**”. Останнє пояснило Головне науково-експертне управління апарату Верховної Ради України, яке стверджувало про неоднозначне тлумачення, тобто “з лінгвістичного погляду “який” має стосуватися виключно до “газового конденсату”, але з погляду правового та економічного розуміння цієї норми мається на увазі й природний газ.”

Тут ще один із парадоксів полягає в тому, що ніхто не зміг дати точну відповідь: яким категоріям споживачів ми реалізуємо газ *за регульованим тарифом*, тому що ліцензія в ДАТ “Чорноморнафтогаз” передбачає постачання газу за нерегульованим тарифом. Особливо небезпечним є тлумачення норм законів кожним з державних органів з вигідних для себе позицій.

В 2004 році законодавець трохи розвіяв сумніви, але знову не до кінця, оскільки суперечки навколо регульованих і нерегульованих тарифів тривали. У [3] встановлено, що підприємства, які здійснюють видобуток природного газу та газового конденсату (крім видобутку природного газу із морських родовищ, який реалізується за регульованими цінами)).

На допомогу приходять Закон України “Про рентні платежі за нафту, природний газ і газовий конденсат” №1456-IV від 05.02.2004, де статтею 11 передбачено пільги щодо оподаткування газу морського видобутку, згідно з якими відповідно до ст.13 цього Закону, останній набирає чинності з 1 січня 2004 року. Але ДПАУ під час чергових перевірок посилається на Конституцію України, а саме на ст.94 (“...Закон набирає чинності через десять днів з дня офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом, але **не раніше від дня його опублікування**”) і на Указ Президента України №493/92 від 03.10.92р (“...нормативно-правові акти набувають чинності через 10 днів після їх реєстрації, якщо в них не встановлено *пізнішого строку надання їм чинності*”). Знову виникає дилема для бухгалтера: сторнувати нараховану рентну плату чи ні?

Своїм листом від 26.03.2004р №5179/711-1317 ДПА підводить до думки, що рентна плата за нафту, природний газ і газовий конденсат як єдиний платіж, що встановлений статтею 3 Закону України “Про Державний бюджет України на 2004 рік”, колом платників, об’єктом оподаткування, ставками, механізмом запровадження, нормативно-правовим забезпеченням істотно відрізняється від рентних платежів за нафту, природний газ і газовий конденсат, запроваджених Законом України “Про рентні платежі за нафту, природний газ і газовий конденсат”. Тобто центральний податковий орган розмежував два рентні платежі: перший – встановлений статтею 3 Закону України “Про Державний бюджет України на 2004 рік”, другий – запроваджений Законом про рентні платежі.

У такому разі, розробляючи законопроекти, доцільно було б паралельно готувати офіційні роз’яснення щодо застосування тих чи інших норм, щоб не виникало подібних безвихідних ситуацій.

У Законі України “Про Державний бюджет на 2005 рік” передбачено, що “суб’єкти господарювання, які здійснюють видобуток природного газу та газового конденсату і нафти, вносять до Державного бюджету України у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, рентну плату за природний газ у розмірі 30,6 гривні за 1.000 куб. метрів видобутого природного газу (крім обсягів природного газу та газового конденсату, видобутих із морських родовищ, та з покладів, що повністю залягають на глибині понад 5.000 метрів), за нафту – у розмірі 300 гривень за одну тонну видобутої нафти і газовий конденсат – у розмірі 104,04 гривні за одну тонну видобутого газового конденсату”.

Як бачимо, законодавці вже відшліфували момент, який стосується газу, що видобувається з морських родовищ. Проте нещодавно знову почалися дебати навколо цього загадкового платежу.

Разом з тим, варто зауважити, що податковий тиск на підприємство увесь час посилюється. Так, статтею 9 Закону України “Про Державний бюджет на 2005 рік” було встановлено, що “база оподаткування податком на додану вартість операцій з поставки товарів (робіт, послуг) визначається, виходячи з їх договірної (контрактної) вартості, визначеної за вільними або регульованими цінами (тарифами), але не нижче, ніж фактичні витрати на їх виготовлення (придбання), з урахуванням акцизного збору, ввізного мита, інших загальнодержавних податків та зборів (обов'язкових платежів), за винятком податку на додану вартість, що включається до ціни товарів (робіт, послуг) згідно із законами України з питань оподаткування”.

І тоді виникає питання: як бути із граничним розміром ціни на природний газ, затвердженим НКРЕ? Адже ринок реалізації природного газу, який складається з покупців і продавців, що укладають договори не за єдиною ціною, а в широкій гамі цін, доволі специфічний. Наявність великого діапазону цін пояснюється державним регулюванням відпускних цін для різних категорій споживачів. Ціни на газ власного видобутку формують за залишковим принципом, що різко знижує ефективність роботи підприємства. Формування відпускних цін на природний газ власного видобутку так само не можна назвати дерегульованим. Незважаючи на те, що ДАТ “Чорноморнафтогаз” поставляє природний газ за нерегульованим тарифом, Товариство у своїй ціновій політиці на цей вид продукції дотримується наказів НАК “Нафтогаз України”, постанов НКРЕ.

Вже після підведення підсумків фінансово-господарської діяльності 24 січня 2006 року НКРЕ повідомляє: “Ціна на природний газ власного видобутку ДАТ “Чорноморнафтогаз” формується підприємством самостійно, виходячи з витрат, пов'язаних з видобутком та реалізацією газу і її рівень НКРЕ не затверджується”.

Відзначимо, що ДАТ “Чорноморнафтогаз” здійснює свою діяльність у нерівних економічних умовах у системі нафтогазовидобувних підприємств України. Собівартість видобування природного газу з морських родовищ майже в 2 рази вища, ніж на суші, тоді як в морських умовах видобувається близько 98% всіх обсягів вуглеводнів (див. таблицю).

Таблиця 1

Дані про видобування газу ДАТ “Чорноморнафтогаз” за 2000–2004 рр.

Роки	Видобуток природного газу, разом		зокрема море		суша	
	млн.м ³	%	млн.м ³	%	млн.м ³	%
2000	764,3	100,0	748,7	98,0	15,6	2,0
2001	786,4	100,0	771,2	98,1	15,2	1,9
2002	817,5	100,0	803,4	98,3	14,1	1,7
2003	1023,8	100,0	1016,1	99,2	7,7	0,8
2004	1137,0	100,0	1122,2	98,7	14,8	1,3

Особливістю реалізації газу, що видобувається на півострові, є те, що 65% газу реалізовується соціальним категоріям споживачів – населенню, бюджетним установам, підприємствам комунальної теплоенергетики за єдиними на території нашої держави низькими фіксованими цінами. Це призводить до того, що підприємство постійно втрачає потенційний прибуток, що обмежує впровадження нових технологій видобування, які широко використовують всесвітньо відомі нафтові компанії, що працюють в умовах морських родовищ. Останнє загрожує конкурентоспроможності компанії.

На рисунку зображено динаміку собівартості видобування газу ДАТ “Чорноморнафтогаз” за 2000–2004 рр. та лінійний тренд залежності.

В результаті регресійного аналізу ми отримали апроксимувальну функцію $y=17,264x+51,176$ і коефіцієнт апроксимації $R^2=0,91$, який свідчить про високий рівень взаємозв'язку між змінними. У динаміці собівартості видобутку природного газу простежується чітка тенденція до збільшення.

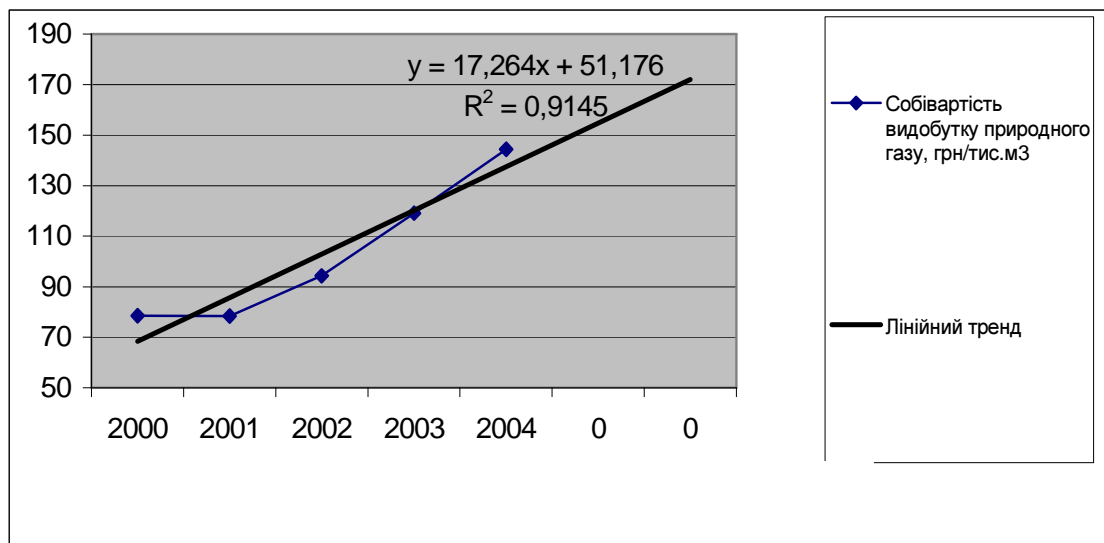

Рис. 1. Собівартість видобування природного газу за існуючих обсягів видобування

Отже, в ситуації, що склалася, на наш погляд, доцільно залишити оподаткування газу морського видобування без змін. У іншому разі податкова складова у виробничій собівартості становитиме близько 50,0% у 2006 році і у разі перевищення фактичної собівартості (граничний розмір 89,03 грн. за 1000 м³) над ціною продажу для деяких категорій споживачів призведе до втрати приблизно на суму 4,0 млн. грн. За незмінних рівнів цін для соціальних категорій споживачів природного газу весь тягар перекладається на промислових споживачів. Але для цих самих соціальних категорій споживачів це загрожує підвищенням цін на споживчі товари, до того ж в n-кратному розмірі.

У такому разі стає неможливим виконання "Державної програми освоєння ресурсів газу та нафти шельфу Чорного та Азовського морів" у частині видобування вуглеводневої сировини, що була затверджена Кабінетом Міністрів України і НАК "Нафтогаз України".

Сутність податків розкривається у їхніх функціях: **фіскальній, регуляторній, стимулювальній і розподільній**. Але цей стереотип працює проти себе ж.

Ще один ресурсний платіж – збір за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок державного бюджету, також не виконує своєї стимулювальної функції, як це передбачено в Порядку встановлення нормативів збору за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок державного бюджету, та його справляння, а саме "збір за виконані ГРР в повному обсязі зараховується до державного бюджету і спрямовується на розвиток мінерально-сировинної бази". Обсяги фінансування геологорозвідувальних робіт (ГРР) ДАТ "Чорноморнафтогаз" за останні 3 роки такі, що відчутним є дисбаланс надходжень (збору за ГРР) в Державний бюджет і надходжень з нього Так, в 2004 р. при нарахованому зборі за ГРР в сумі 9682,0 тис. грн. було отримано лише 4,6% цієї суми або 443,1 тис.грн. відповідно до "Проєктного плану геолого-розвідувальних робіт НАК "Нафтогаз України" на 2004 рік за рахунок коштів державного бюджету". Приблизно така сама ситуація була в 2005 р. Водночас відомо, що недооблік економічної цінності морських природних ресурсів призводить до їхнього виснаження й деградації, що не відповідає принципам стійкого розвитку держави.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Система регуляторної підтримки нафтогазових підприємств потребує удосконалення. У сьогоднішніх ринкових, політичних та економічних умовах цінова й тарифна політика щодо діяльності ДАТ "Чорноморнафтогаз" повинна розглядатися з погляду трьох позицій: дотримання законодавства України; роботи в умовах цінового й тарифного

регулювання з боку держави; економічного підходу щодо діяльності ДАТ "Чорноморнафтогаз" для підвищення рентабельності й беззбитковості роботи підприємства в цілому.

Для підвищення ефективності цінової і тарифної політики та забезпечення виконання стратегії розвитку нафтогазового комплексу держави треба передбачити такі заходи:

1. Скасування державного регулювання цін на природний газ власного видобування.
2. Лібералізація умов затвердження тарифів на транспорт природного газу магістральними газопроводами і його зберігання в підземному сховищі газу ДАТ "Чорноморнафтогаз", що необхідно для підтримання співвідношення між тарифами й фактичними витратами на економічно обґрунтованому рівні.
3. Зниження податкового тягаря (скасування рентної плати на природний газ, нафту; пільгове оподаткування операцій з реалізації природного газу населенню, введення нульової ставки ПДВ під час реалізації природного газу), що дасть змогу тримати ціни на природний газ для певних категорій споживачів на порівняно невисокому рівні.

1. *Налогообложение: проблемы науки и практики: Монография.* – Харьков: ИД «ИНЖЭК», 2006. – 232 с. 2. *Львов Д.С. Проблемы довгострокового социально-экономического развития России // Экономика и прогнозирование.* – 2003. – №2. – С. 34–54. 3. *Кваснюк Б.С. Рента і рентні відносини в Україні // Економічна теорія.* – 2004. – №1. – С.9–23. 4. *Данилишин Б.М., Міщенко В.С. Рентна політика в Україні – Київ, РВПС НАН України, 2004. – 67 с.* 5. *Закон України "Про рентні платежі за нафту, природний газ і газовий конденсат"*.

УДК 338

Я. Бжуска

Політехніка Шленська, Гливиці, Польща

РОЛЬ НЕЗАЛЕЖНИХ ЛОГІСТИЧНИХ ОПЕРАТОРІВ У ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТНОГО РИНКУ ЕНЕРГІЇ В ПОЛЬЩІ

© Бжуска Я., 2007

Проаналізовано енергетичну політику ЄС, а також нові засади регулювання енергетичного права, які впроваджуються у країнах ЄС (а, отже, і в Польщі) та впливають на зміну форми моделі функціонування операторів транспортування енергоносіїв. Головна увага приділена таким підприємствам через їхнє місце у ланцюзі вартості та монополічне становище на ринку, особливий спосіб впливу на лібералізацію енергетичного ринку. Наведена коротка характеристика принципів функціонування операторів транспортування електричної енергії, газу та рідкого палива. Описана роль, яку відіграють ці фірми у формуванні конкурентного енергетичного ринку у Польщі.

The article the power policy of EU, and also new principles, is analysed adjustments of power right, which are inculcated in the countries of EU (and, consequently, and in Poland) and influence on changing of form of model of functioning of operators of transporting of power mediums. Main attention is spared such enterprises through their place in the chain of cost and monopolistic position on a market, special method of influence on liberalization of power market. Short description of principles of functioning of operators of transporting of electric energy, gas and oil-fuel is carried out. A role which they play these firms in forming of competition power market in Poland is presented.

Постановка проблеми. У багатьох країнах світу, таких, як США, Канада, Австралія або країни Європейського Союзу, триває впровадження принципів конкуренції на енергетичних ринках, що називається лібералізацією цих ринків. Енергетичні носії є специфічними ринковими товарами, які купують і споживають клієнти, а, отже, повинні підпорядковуватися принципам конкуренції. Ефективне екологічне отримання і перетворення енергетичних засобів, доставка енергетичних носіїв і, зреш-